

Alfred Jarry

UBÚ REI

Traducció i pròleg d'Albert Mestres

Angle Editorial

UBÚ REI

EL FAR

49

Títol original:

Ubu Roi ou les Polonais

© 2022 Albert Mestres, per la traducció i el pròleg

© 9 Grup Editorial, per l'edició

Angle Editorial

c. Mallorca, 314, 1r 2a B

08037 Barcelona

T. 93 363 08 23

www.angleeditorial.com

angle@angleeditorial.com

La portada reproduïx l'«Autèntic retrat del Senyor Ubú»,
dibuix d'Alfred Jarry.

Primera edició: maig de 2022

ISBN: 978-84-19017-17-8

DL B 8586-2022

Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Alfred Jarry

UBÚ REI

Traducció i pròleg d'Albert Mestres

Pròleg

Sempre havia pensat que havia de ser molt divertit traduir *Ubú rei* i ara he pogut comprovar-ho. En efecte, traduir teatre és una tasca peculiar. Els paràmetres habituals del que és fidelitat a l'original o llicència de traductor no serveixen, perquè el text s'ha de sotmetre a l'escenari, o sigui, al públic. El que diuen els personatges i com ho diuen ha de funcionar a l'escenari. Si no, és temps perdut. Si això és així per a qualsevol obra de teatre, què no ha de ser per a una obra que inventa paraules i expressions a cada dues frases en una espiral de bogeria i de disbarats.

El que representa per al teatre contemporani *Ubú rei* va molt més enllà de la broma interna entre companys de colla com va ser concebuda. Alfred Jarry va néixer a Laval el 1873 i va estudiar l'escola elemental a Laval i a Rennes, on va néixer el personatge Ubú en una representació escolar

col·lectiva de marionetes a imitació burlesca del professor de física M. Hébert (d'on Ubú). No va poder cursar estudis superiors i, després d'una greu malaltia i la mort de la mare, es va barrejar amb la bohèmia simbolista de París i va començar a publicar a la revista *Art Littéraire*. Després d'esdevenir secretari particular de Lugné-Poe, director del Théâtre de l'Œuvre, hi va estrenar *Ubú rei* el 1896 i va originar un escàndol tan fenomenal que es van haver de suspendre les representacions i va quedar arruïnat. L'obra es va tornar a representar amb títol el 1898 al Théâtre des Pantins. El 1905 en un sopar va disparar contra l'escultor català Manolo, en aquella època també amant de la vida bohèmia parisenca al costat de Picasso. Ple de deutes, va morir el 1907 de meningitis.

Bona part de la seva obra gira al voltant del personatge Ubú: *Ubu cocu* (1890), *César-Antéchrist* (1895), *Ubu roi* (1896), *Almanach du Père Ubu illustré* (1899), *Ubu enchaîné* (1900) i *Ubu sur la Butte* (1906). Altres obres seves són el volum miscel·lani *Les minutes de sable mémorial* (1894), les novel·les *Les jours et les nuits, roman d'un déserteur* (1897), *L'amour en visites* (1898), *L'amour absolu, roman* (1899), *Messaline, roman de l'ancienne Rome* (1901) i *Le Surmâle, roman moderne* (1902) i la peça teatral

Par la taille (1906), a més de la novel·la pòstuma *La Dragonne* (1943).

En aquell moment imperaven a París dos tipus de teatre, el teatre romàntic, amb els grans drames i melodrames —on lluïen les figures estel·lars com Sarah Bernhardt a *La dama de les camèlies*, de Dumas fill (1898)— i les comèdies, i el teatre naturalista, evolució del drama realista i que s'obria pas al Théâtre Libre d'André Antoine des del 1887, on es portaven a escena sense concessions les teories d'Émile Zola. Aquí van néixer l'escenari que ja no tenia decorats, sinó només objectes reals, i la quarta paret. Però això, que va ser llavors una revolució de la manera d'entendre el teatre i que marcaria bona part del teatre del segle xx, va esdevenir ben aviat per a alguns una coerció creativa i una manera esbiaixada d'entendre l'art: l'art, el teatre, no pot ser només una lupa sobre la societat.

En paral·lel i com a reacció sorgia el simbolisme, sobretot pel que fa a la poesia, les arts plàstiques i el teatre. El simbolisme és un moviment, derivat de la revolució poètica de Charles Baudelaire, que apareix en primer lloc a França i s'estén a totes les branques de l'art, com la pintura (Odilon Redon o Gustave Moreau), la poesia (Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, Jean Moréas, Francis Vielé-Griffin), la

novel·la (Joris-Karl Huysmans) o la música (Claude Debussy). El moviment aspirava a superar les limitacions i les servituds de l'art sotmès al realisme.

Es considera l'obra de teatre més representativa del simbolisme francès *Axël*, de Villiers de L'Isle-Adam, del 1890, i el seu dramaturg principal Maurice Maeterlinck, autor d'obres tan influents com *La intrusa* (1890) o *Els cecs* (1890). El simbolisme, almenys pel que fa al teatre, obre un camí que serà durant tot el segle xx la via «alternativa» per a la literatura dramàtica no convencional: el teatre dadà, futurista, surrealista, de l'absurd, postdramàtic, etc.

Alfred Jarry s'inscriu dins aquest moviment, però ni la seva obra ni el seu *Ubú* tenen res a veure amb el que el caracteritza. *Ubú rei* és una putxinel·lada grotesca i alegre que amb el seu to descarat i satíric esdevé una lúcida representació sobre el poder i els poderosos, encarnats en dos pallassos com són el Pare Ubú i la Mare Ubú. *Ubú rei* va ser reivindicat als anys vint pels surrealistes com a precedent i això va fer que fos de nou recuperat literàriament als anys setanta del segle xx per esdevenir ja un clàssic. Paral·lelament, les revolucions teatrals dels anys seixanta i setanta van fer que l'obra es convertís en centre d'atenció de moltes companyies teatrals d'estètica no realista.

L'obra

Ubú rei és una paròdia de *Macbeth*, de Shakespeare, en què Macbeth i Lady Macbeth són suplantats per uns fatxendes Pare Ubú i Mare Ubú sense cap escrúpol, i de *Hamlet*, a què s'al·ludeix diferents vegades durant l'obra, i sobretot a l'escena de Pinxolau amb els espectres dels avantpassats, que comparteix amb el parodiat la contundència de l'acció, i aquesta és una de les màximes virtuts d'*Ubú rei*. Deia André Gide, als seus *Feuillets d'Automne*, que no es podia portar més lluny la negació del que Jarry ho havia fet.

L'argument de l'obra és senzill. El Pare Ubú i la Mare Ubú maten el rei de Polònia Venceslau i usurpen el tron. Un cop sobirans, eliminen els seus partidaris —tots els nobles, els jutges, els financers— i el Pare Ubú assumeix tot el poder. Es dedica a espremer el poble recaptant personalment els impostos, fins que el tsar de Rússia li declara la guerra i l'únic fill supervivent de l'antic rei, Pinxolau, es revolta. El Pare Ubú escapa amb els seus fidels palotins i la Mare Ubú ha de fugir de Varsòvia després d'espoliar el tresor. Es troben buscant refugi en una cova i escapen pels pèls de la persecució de Pinxolau.

Les escenes són directes i grotesques, igual que el llenguatge que fan servir els personatges. La primera escena comença amb el famós «merdre» que va fer tremolar les parets del Théâtre de l'Œuvre el dia de l'estrena.

L'obra, que ja hem dit que investia el teatre romàntic i naturalista, xoca frontalment tanmateix amb el teatre simbolista i converteix Rabelais en una festa escènica. Yeats, un dels insignes poetes i dramaturgs del simbolisme, que va assistir a l'estrena que va acabar en batalla campal, en va sortir aclaparat: era una autèntica revolució teatral, però res més lluny del seu programa literari i teatral simbolista. Mallarmé va elogiar la precisió del cisell dramàtic d'Alfred Jarry.

Ubú rei a Catalunya

Els ressons d'*Ubú rei* al domini català són nombrosos, a més de les dues traduccions anteriors a aquesta, la de Joan Oliver, del 1983 (Institut del Teatre, amb pròleg de Feliu Formosa), i la de Joan Pons, del 2009 (Germania).

Com explica molt bé Anna Corral al seu article «Alfred Jarry en Catalogne: la réception d'«Ubu roi»» (*Mélanges de la Casa de Velázquez*, 47:1, 2017,

p. 275-296), la presència de l'obra va ser constant des del principi del segle xx, sigui a través de pintors com Picasso o Miró o de les primeres edicions de l'estat espanyol.

Després de la guerra són les edicions en català ja esmentades i en castellà a Aymà (1967), Círculo de Lectores (1975), Bosch (1979), Bruguera (1981), Fontamara (1981), les que mantenen viva la presència d'*Ubú rei* a Catalunya.

El primer muntatge de l'obra és de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, del 1964, traduïda, amb el suport de Carme Serrallonga, i dirigida per Pilar Aymerich a la Cúpula del Coliseum. Però sens dubte els dos muntatges d'*Ubú rei* que van tenir autèntic ressò a Catalunya són *Mori el Merma* (1978), de La Claca (Joan Baixas i Teresa Calafell), amb titelles dissenyats per Joan Miró, estrenada al Teatre Principal de Palma i el Liceu de Barcelona, i l'*Operació Ubú* d'Albert Boadella al Teatre Lliure el 1981, una àcida i hilarant crítica de l'incipient pujolisme, que va tenir segona part (*Ubú president*, 1997). Els últims trenta anys l'obra s'ha muntat o representat a Catalunya amb regularitat, sobretot en format d'espectacle de titelles.

Acte I

ESCENA I

Pare Ubú, Mare Ubú.

PARE UBÚ: Merdra.

MARE UBÚ: Et sembla maco, Pare Ubú, mira que ets colló.

PARE UBÚ: Vols veure com et foto un gec d'hòsties, Mare Ubú!

MARE UBÚ: No a mi, Pare Ubú, és a un altre a qui s'hauria d'assassinar.

PARE UBÚ: Per la meva candela verda, no ho entenc.

MARE UBÚ: Com, Pare Ubú, estàs content de la teva sort?

PARE UBÚ: Per la meva candela verda, merdra, senyora, clar que sí, n'estic content. I amb menys ho estaria: capità de dragons, oficial de confiança del rei Venceslau, condecorat amb l'orde de l'Àguila Vermella de Polònia i exrei d'Aragó, què més vols?

MARE UBÚ: Home, després d'haver sigut rei d'Aragó et conformes amb portar a les desfilades cinquanta espases armats amb navalles, quan a la teva closca hi podries fer succeir la corona de Polònia a la d'Aragó?

PARE UBÚ: Ah, Mare Ubú, no entenc res del que dius.

MARE UBÚ: Tros d'ase!

PARE UBÚ: Per la meva candela verda, el rei Venceslau encara és viu, i, suposant i tot que morí, no té una rastellera de fills?

MARE UBÚ: I què t'impedeix liquidar tota la família i posar-te al seu lloc?

PARE UBÚ: Ah, Mare Ubú, m'insultes i et pelaré ara mateix.

MARE UBÚ: Au, pobre desgraciat, i si em peles, qui et sargirà els calçotets?

PARE UBÚ: Ah sí, i què, no tinc un cul com els altres?

MARE UBÚ: Si jo fos tu, aquest cul voldria col·locar-lo sobre un trono. Podries augmentar indefinidament les teves riqueses, menjar tot sovint botifarres de porc i anar amb carrossa pels carrers.

PARE UBÚ: Si fos rei, em faria construir una gran capellina com aquella que tenia a l'Aragó i que aquests malparits espanyols em van fotre impunement.

MARE UBÚ: També et podries agenciar un paraigua i un gran capot que et cauria fins als talons.

PARE UBÚ: Home, doncs em deixo temptar. Paio de merdra, merdra de paio, si mai l'enxampo en un racó de bosc, passarà una mala estona.

MARE UBÚ: Així m'agrada, molt bé, Pare Ubú, ara tornes a ser un home de debò.

PARE UBÚ: No no, jo, capità de dragons, liquidar el rei de Polònia! Abans morir!

MARE UBÚ, *a part*: Oh merdra! (*Alt:*) Doncs així et quedaràs pelat com una rata, Pare Ubú.

PARE UBÚ: Casondena, per la meva candela verda, prefereixo estar pelat com una escanyolida i bona rata de Déu que ser ric com un gat dolent i gras.

MARE UBÚ: I la capellina? I el paraigua? I el gran capot?

PARE UBÚ: I què més, Mare Ubú?

Se'n va amb un cop de porta.

MARE UBÚ, *sola*: Cordons, merdra, ha estat dur de pelar, però cordons, merdra, em sembla que li he fotut una bona rebregada, per això. Gràcies a Déu i a mi, potser d'aquí a vuit dies seré reina de Polònia.

ESCENA II

L'escena representa una habitació de la casa del Pare Ubú on hi ha parada una taula esplèndida.

Pare Ubú, Mare Ubú.

MARE UBÚ: Si que triguen els nostres convidats, no?

PARE UBÚ: Sí, per la meva candela verda. Em moro de gana. Mare Ubú, estàs lletja com un pecat avui. És perquè ve gent?

MARE UBÚ, *encongint-se d'espatlles*: Merdra.

PARE UBÚ, *agafant un pollastre rostit*: Mira, tu, tinc gana. Li fotré queixalada a aquest ocellot. És un pollastre, em sembla. No està malament.

MARE UBÚ: Què fas, desgraciat? Què menjaran els nostres convidats?

PARE UBÚ: Encara en tindran prou. No jalaré res més. Va, Mare Ubú, ves a la finestra a veure si arriben els convidats.

MARE UBÚ, *anant-hi*: No veig res.

Durant aquest temps el Pare Ubú pispa un tall de vedella.

MARE UBÚ: Ah, té, arriben el capità Brossura i els seus sequaços. Però tu què coi jales, Pare Ubú?

PARE UBÚ: Res, un trosset de vedella.

MARE UBÚ: Ah, vedella, vedella, ja et daré vedella!

Ha menjat vedella! Socors!

PARE UBÚ: Per la meva candela verda, arrancar-te he els ulls.

S'obre la porta.

ESCENA III

*Pare Ubú, Mare Ubú, Capità Brossura i els seus
seguaços.*

MARE UBÚ: Bon dia, senyors, els esperem amb impaciència. Seguin.

CAPITÀ BROSSURA: Bon dia, senyora. Però, i el Pare Ubú on és?

PARE UBÚ: Aquí, aquí! Dimontris, per la meva candela verda, mira que en soc de gros jo, per això.

CAPITÀ BROSSURA: Bon dia, Pare Ubú. Seieu, homes meus.

S'asseuen tots.

PARE UBÚ: Uf, una mica més i enfonso la cadira.

CAPITÀ BROSSURA: Ei, Mare Ubú, i avui què ens dona de bo?

MARE UBÚ: Aquí teniu el menú.

PARE UBÚ: Ah, mira, això m'interessa.

MARE UBÚ: Sopa polonesa, costelles de rateta, vedella, pollastre, paté de ca, carpó de gall d'indi, tortell rus...

PARE UBÚ: Home, ja està, imagino. N'hi ha més encara?

MARE UBÚ, *continuant*: Gelat, amanida, fruita, postres, bullit, nyàmeres, coliflor a la merdra.

PARE UBÚ: Ostres, que et penses que soc emperador d'Orient per fotre un gasto així?

MARE UBÚ: No l'escolteu, és imbècil.

PARE UBÚ: Ah, esmolaré les meves dents amb les teves cames.

MARE UBÚ: Tu sopa, Pare Ubú. Aquí la polonesa.

PARE UBÚ: Hòstima, és vomitiu.

CAPITÀ BROSSURA: No és bo, en efecte.

MARE UBÚ: Colla de moros, què més voleu?

PARE UBÚ, *picant-se el front*: Ah, ja ho tinc. Ara torno.

Se'n va.